

training of pedagogical staff, and, accordingly, their professional competence.

Analyzing general philosophical and general scientific methodological aspects of the study of professional competence of future educators of preschool children, we came to the conclusion that scientific approaches such as: systematic approach ensuring the research of the professional competence of the future educator as a multi-dimensional concept of interrelated and interrelated components and a personal approach, according to which the formation of professional competence of the future educator of the preschool institution of education is oriented primarily on his personality are important guidelines for the formation of professional competence of future educators of preschool institutions education, which has its advantages during the pedagogical practice.

Key words: competence, professional competence, future pre-school educators, monological aspects, pedagogical practice, systematic approach, personal approach.

Дата надходження статті: «03» листопада 2017 р.

УДК 37.032: 614.8

Разлівінських Ю. О.*

ДО ПИТАНЬ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ В ГУМАНІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ ЇЇ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

У статті розглядаються питання підвищення ефективності формування культури безпеки в гуманістичному аспекті виховання молоді за В. О. Сухомлинським та розвитку особистості в умовах сучасної школи. Європейське суспільство сьогодення досить чітко визначає, що метою освіти молодого покоління є необхідність формування поваги до загальнолюдських цінностей, потреби до постійної самоосвіти та наукової організації праці, виховання його в дусі розуміння, що людина є найбільшою цінністю суспільства.

У виконанні завдань формування в молоді почуття гуманізму, дружби й інших моральних рис характеру істотно значення має правильна реалізація педагогічних ідей В. О. Сухомлинського. Ґрунтуючись на цьому, у наш час треба вести розмову не тільки про психологічну, фізичну та професійну підготовку молоді, а й приділяти увагу вихованню високого рівня культури в цілому та культури безпеки життєдіяльності зокрема.

У наші дні все більш значущими для життя людини стають знання, уміння та навички існування особистості в складних умовах. Проблема безпеки життєдіяльності людини в сучасних умовах – одна з найактуальніших. Події, що відбуваються у світі сьогодні, свідчать про збільшення природних, техногенних, соціально-політичних небезпек для людського життя, указують на пряму залежність стабільності існування цілих держав і виживання народів від підготовленості молоді до розпізнавання та відвертання небезпек від системи громадських та індивідуальних механізмів захисту окремої особистості й держави в цілому, тому безпека стає необхідною умовою подальшого розвитку цивілізації.

Таким чином, у наш час пріоритетним завданням нової української школи, відповідно до принципу гуманістичного виховання молодого покоління стає формування в особистості культури безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: культура безпеки, безпека життєдіяльності, гуманізм виховання, технології навчання, сучасна школа.

Питаннями безпеки життєдіяльності людини займалися багато вчених, а саме: Ю. Олександровський [1], Є. Желібо [3], Д. Зеркалов [4], Н. Кулалаєва [5] та ін. Але проблеми безпеки життєдіяльності людини та формування культури безпеки особистості в сучасних умовах розкриті не повністю.

Сьогодні виші України вирішують це завдання в процесі опанування студентами багатьох навчальних дисциплін, але визначальна роль належить предмету «Безпека

*© Разлівінських Ю. О.

життєдіяльності». Зміст курсу дозволяє на кожному етапі навчання формувати відносно цілісну картину небезпек внутрішнього (особистісного) та навколишнього світу, забезпечувати розвиток необхідних складових культури індивідуальної захищеності людини.

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» є нормативною дисципліною професійної та практичної підготовки студентів університету будь-якої спеціальності. На сьогодні вказаний курс поєднує в собі три складові, а саме: «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Цивільний захист». Звернемо увагу, що в минулому навчальному році кожна з цих складових була окремою дисципліною для вивчення студентами. Кожен із цих розділів є важливим для підготовки людини до безпечного життя в суспільстві, навколишньому середовищі та для формування культури безпеки особистості в цілому.

Зважаючи на ту кількість питань, які потрібно розглянути у зв'язку з об'єднанням трьох колишніх окремих дисциплін, відбулося скорочення часу на вивчення вказаного курсу, що ніяк не може позитивно вплинути на якість підготовки будь-якого фахівця. Це протиріччя призводить до необхідності вирішення проблеми: яким чином організувати навчальний процес, щоб із найменшими затратами часу отримати достатньо підготовленого фахівця конкретної галузі, у тому числі і з безпеки життєдіяльності. Звідси постає питання про науково-методичне забезпечення дисципліни «Безпека життєдіяльності». Саме з цих позицій ми розглянемо питання вдосконалення підготовки студентів із безпеки життєдіяльності шляхом упровадження сучасних технологій навчання.

Для розширення шляхів удосконалення навчально-виховного процесу з безпеки життєдіяльності проаналізуємо деякі чинні навчальні технології, які використовують в умовах школи. Аналіз досліджень цього напрямку показує, що в навчально-виховному процесі сучасної школи, у тому числі й вищої, домінують такі педагогічні технології:

- традиційна освітня технологія, для якої характерне пояснювально-ілюстративне навчання, де переважають репродуктивні методи (розповідь, бесіда, пояснення), а також активні: програмоване, алгоритмізоване, комп'ютерне навчання тощо;
- технології гуманістичного спрямування, які спрямовані на індивідуалізацію, організацію успіху в навчанні та виховання в особистості розуміння того, що найціннішою в природі є людина, на це повинна бути спрямована вся увага та інші технології навчання.

На цей час існує широкий спектр гуманістичних підходів до досягнення успіхів у навчанні, але з точки зору завдань навчального предмета «Безпека життєдіяльності» більш вдалим, на наш погляд, є особистісно орієнтоване та інтерактивне навчання [2; 8; 9; 12] з використанням традиційних технологій.

Традиційні технології навчання, в основному, орієнтовані на ставлення до учня як до об'єкта педагогічного впливу, яким можна керувати за допомогою зовнішніх стандартів і нормативів. Це передбачає дотримання викладачем чітких правил передачі знань, оцінку їхніх результатів за схемою «знає – не знає», «виховний – невиховний». При цьому існує певний еталон або норматив, за яким звіряється рівень підготовки, освіченість («повинен знати», «повинен уміти»). Але відповідність нормативам не враховує успішності кожної конкретної особистості з безпеки життєдіяльності, що сьогодні вже недостатньо й не задовольняє за умов постійно зростаючих загроз життю і здоров'ю людини. Побудова навчального процесу за принципом інформаційного повідомлення переважно в жанрі монологу обмежує можливість урахування індивідуальних навчальних можливостей особистості, що, у свою чергу, негативно впливає на розвиток його розумових здібностей, а це знижує ефективність формування умінь аналізувати, критично оцінювати як типові, так і нетипові небезпеки, свої психологічні та фізичні можливості під час обрання моделей безпеки

в надзвичайних ситуаціях. І навіть незважаючи на те, що психологічне забезпечення зазначеної освітньої технології ґрунтується на підтримці стійкої мотивації, забезпеченні уваги, активізації пізнавальної діяльності, спонуканні до отримання кращих результатів у всіх видах навчання, які характерні для неї (як репродуктивних так і активних), загальним підходом є необхідність із найбільшою точністю «увести» нормативний зміст у свідомість й поведінку вихованця, забезпечити його найбільш точне й повне відтворення. Саме це є критерієм успіху й на цьому ґрунтуються продуктивні види, навчання: алгоритмізація, програмування, комп'ютерні ігри тощо.

У традиційному розумінні процесу навчання розумова, пізнавальна активність особистості зводиться до уважного сприймання розповіді, пояснення викладача. Спостереження навчального процесу під час викладання безпеки життєдіяльності показує, що від нього, в основному, вимагається лише одне – уміння якісно відтворити навчальний матеріал. Увага здебільшого акцентується на розумовій сфері, не зачіпаючи емоційної, вольової сфер, які є визначальними під час виховання культури мислення, дбайливого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей, формування стійкої мотивації до вивчення безпеки життєдіяльності та в цілому культури безпеки.

На наш погляд, використання вищезазначених технологій поряд із елементами традиційних технологій у гуманістичному аспекті формування особистості дозволяє молоді, насамперед, навчитися розглядати себе як суб'єкт культури безпеки. Останнє передбачає опанування накопичених людством знань та досвіду виживання, а також виховання готовності до використання цієї спадщини в різноманітних життєвих ситуаціях, які постійно змінюються.

Усвідомлення необхідності досягнення особистої безпеки, проходячи через розум і психіку людей, сприяє прищепленню потрібних їм регуляторів відповідної поведінки.

Ще раз підкреслимо, що використання інтерактивних методів навчання дає широкі можливості для формування культури безпеки особистості. Під інтерактивним навчанням розуміється таке навчання, коли його основу становить активна діяльність молоді під час організації спілкування між учасниками навчального процесу, яка спрямована на вирішення означеної проблеми.

Як показує аналіз літературних джерел з питань інтерактивного навчання [9; 10], для його здійснення треба дотримуватись таких дидактичних умов:

- організація навчання студентів групами зі змінним, залежно від характеру завдання, складом учасників;
- використання проблемно-пошукових методів навчання, що активізує пізнавальну діяльність студентів, спонукає до постійного розмірковування над матеріалом, із яким працюють, дозволяє дивитись на факти під різними кутами зору;
- опора на мінімальні базові знання та досвід студентів, які визначаються за допомогою попереднього анкетування, вступної бесіди, тощо;
- проблема, що розглядається, як правило, не повинна мати точно визначеного рішення, тим самим виключається підлаштування думок під заздалегідь визначене положення;
- створення на занятті атмосфери співробітництва студентів і викладача значно зменшує побоювання отримати негативну оцінку внаслідок неправильної відповіді.

Побудову та вирішення проблемної ситуації під час інтерактивного навчання з безпеки життєдіяльності можна здійснити, на наш погляд, за допомогою таких методичних прийомів:

- визначення проблеми, яке полягає у формулюванні завдання у вигляді будь-якої небезпечної ситуації, правильний вихід із якої треба знайти;
- побудова проблемної ситуації – ланцюг логічно взаємопов'язаних висновків, які створюють необхідність самостійного пошуку рішень виходу з небезпечної ситуації;
- визначення головної складової небезпечної ситуації;

– науковий пошук виходу з ситуації – наукові та логічно пов’язані розмірковування;

– позитивне вирішення проблемної ситуації небезпечного змісту.

Далі розглянемо технології, спрямовані на підвищення пізнавальної активності студентів під час вирішення питань виходу з небезпечних ситуацій та формування культури безпеки. Технологія комунікативного навчання іншомовній культурі [7] майже не підходить із концептуальних положень, бо її розробник акцентував увагу на постійному спілкуванні як методу вивчення іноземної мови. Під час адаптації до курсу «Безпека життєдіяльності» її можна використовувати тільки як елемент цієї технології, він полягає у створенні ситуацій взаємного обговорення небезпечної ситуації студентами, які навчаються на факультеті іноземної філології.

Ігрові технології, проблемне навчання та технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу повністю підходять до застосування під час викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності». Ігрові технології, а особливо імітаційне навчання, ефективні під час навчання з питань планування заходів безпеки життєдіяльності, оцінки інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій тощо. Проблемне навчання найбільш характерне для вивчення тем «Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження», «Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій», де є фізичний та технічний навчальний матеріал, засвоєння якого найбільш ефективне.

Технологія інтенсифікації навчання на основі схемних та знакових моделей навчання може бути застосована під час вивчення тем «Моніторинг та сценарний аналіз виникнення й розвитку надзвичайних ситуацій», «Ризик як кількісна оцінка небезпек», «Техногенні небезпеки та їхні наслідки» та ін.

Таким чином, аналіз педагогічних досліджень та наш досвід викладання показав, що найбільший ефект під час підготовки студентів із дисципліни «Безпека життєдіяльності» та в цілому з формування культури безпеки особистості можна отримати від застосування традиційної та гуманістичної технології навчання з використанням проблемності, ігрових технологій та технології інтенсифікації навчання на основі схемних та знакових моделей навчання. Засвоєння знань, формування вмінь, навичок та в цілому культури безпеки стає більш глибоким та усвідомленим, підвищується зацікавленість студентів навчальним матеріалом, відповіді стають більш повними та обґрунтованими з посиланням не тільки на матеріал лекцій та практичних занять, а й на науково-популярні та конкретні життєві випадки з вирішення надзвичайних ситуацій.

У наш час особливої уваги набуває проблема підготовки шкільного вчителя з інтегрованого предмету «Основи здоров’я». Сьогодні, крім курсу «Безпека життєдіяльності», для підготовки вчителя для школи в методичному аспекті не викладається практично нічого. На наш погляд, це не зовсім правильно. Слід згадати про позитивний досвід недавнього минулого, коли під час підготовки вчителів спеціальності «Трудове навчання» здійснювалася не тільки змістовна, але й методична підготовка вчителів шляхом викладання дисципліни «Методика викладання безпеки життєдіяльності».

У зв’язку зі вказаною вище проблемою хотілося також звернути увагу на підвищення ефективності підготовки студентів-майбутніх викладачів профільного навчання з «Автосправи» на заняттях з «Методики викладання дисциплін автосправи» з культури водіння транспортних засобів.

Причин для цього багато, але основні такі: за останні роки різко зріс парк автотранспорту, збільшилася інтенсивність руху на дорогах, і, як наслідок, – зріс травматизм у результаті дорожньо-транспортних пригод (ДТП).

Згідно зі статистикою за 2017 рік, в Україні відбулося 27220 ДТП з потерпілими, у яких загинуло 3432 особи, травмовано майже 35 тисяч осіб. Це страшні дані. Хотілося б без зайвого драматизму, адже дорожньо-транспортна пригода не завжди несе трагічні наслідки – пом'ятий бампер і розбита фара – це також ДТП, але дані говорять про інше. Найгірше, що може статися при ДТП – смерть людини. І кожного дня, у середньому, якщо такий термін можна застосовувати в принципі, на дорогах України гине 11 осіб [9; 11]. Згідно зі статистикою, ДТП відбуваються з наступних причин: через погані дороги – 20 %, через несправність транспорту – 10 %, з вини водія – 70 % [6]. Таким чином, ДТП тісно пов'язані з якістю підготовки водіїв, а отже, і з викладанням предметів із правил дорожнього руху та безпеки дорожнього руху. Все це ставить перед викладачем вищого навчального закладу курсу «Методика викладання дисциплін автосправи» важливі завдання, накладає відповідальність за навчання й виховання студентів спеціалізації «Автосправа».

Мета курсу «Методика викладання дисциплін автосправи» – підготовка майбутніх учителів трудового навчання (технології) спеціалізації «Автосправа» до організації та проведення занять професійного навчання з дисциплін автосправи під час підготовки водіїв категорії «В» і «С» шляхом формування в студентів системи відповідних методичних знань, вмінь та навичок.

Завдання курсу:

- сформуванню в студентів методичні знання та вміння з підготовки до занять із дисциплін автосправи в умовах автошкіл та навчальних курсів;
- навчити студентів правильно складати необхідну для проведення занять із дисциплін автосправи навчальну документацію;
- сформуванню вміння правильно організувати та проводити заняття з дисциплін автосправи;
- сформуванню вміння здійснювати під час проведення занять із дисциплін автосправи виховання культури водіння автомобілів.

Наводимо приклади із власного досвіду викладання курсу «Методика викладання дисциплін автосправи» шляхів вирішення вищезазначених завдань.

Під час підготовки до занять із правил дорожнього руху (ПДР) та безпеки руху, крім спеціальних підручників із правил дорожнього руху, рекомендуємо використовувати довідники «Безпека дорожнього руху», коментарі з ПДР, журнали «За кермом» та ін. Усе це підвищує інтерес студентів до вивчення предметів, сприяє більш якісному засвоєнню матеріалу та вихованню культури водіння транспортних засобів.

Як показує досвід викладання курсу «Методика викладання дисциплін автосправи», одним із найважливіших факторів активізації пізнавальної діяльності студентів є обладнання кабінету відповідною наочністю, а саме: відеозаписів причин та результатів виникнення дорожньо-транспортних пригод. Ми пояснюємо студентам, що демонстрація сучасних наочних посібників підвищує увагу учнів, включає в роботу зорову пам'ять, матеріал, що вивчається для виховання культури водіння автомобілів, стає більш зрозумілим і доступним, краще й міцніше запам'ятовується, довше утримується в пам'яті.

Таким чином, методика, запропонована для проведення занять із формування культури водіння транспортних засобів, дозволяє не тільки підвищити ефективність підготовки майбутнього вчителя профільного навчання з автосправи, але в цілому більш ефективно підготувати молодь до життя в сучасних складних умовах та формування культури безпеки особистості в гуманістичному аспекті її виховання. порушена в статті проблема багатоаспектна й потребує подальшого наукового дослідження.

Література:

1. Александровский Ю. А., Лобастов О. С., Спивак Л. И., Шукин Б. П. Психология в экстремальных условиях: монография. Москва: Медицина, 1991. 115 с.

2. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. Киев: Освита, 1991. 111 с.
3. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: навч. посібн. для студ. Київ: Каравела; Львів: Новий світ–2000, 2001. 320 с.
4. Зеркалов Д. В., Луц Т. Є., Качинська Н. Ф., Ільчук О. С. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. / за ред. Д. В. Зеркалова. Київ: Основа, 2014. 364 с.
5. Кудалаєва Н. В., Михайлюк В. О. Культура безпеки людства: монографія. Миколаїв, 2011. 376 с.
6. ОБД: Основные причины аварийности URL: http://vilis.com.ua/privat/obd_16.html.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному языку: практическое пособие. Москва: Просвещение, 1991. 122 с.
8. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование. Запорожье: Просвіта, 2000. 250 с.
9. Пометун О. І. Інтерактивні технології: теорія та методика / О. І. Пометун, Н. С. Побірченко, Г. І. Коберник. К.: АПН, 2008. 94 с.
10. Пишко О. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*. 2014. № 1 (22). URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.
11. Статистика ДТП в Україні: за 2017 год погибли почти 3,5 тысяч... URL: <https://www.unian.net/society/2375328-za-god-v-ukraine-stalo-na-chetvert-bolshe-ryanyih-voditeley-natspolitsiya-infografika.html>.
12. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 31-34.

Razlivinskih U. O.

TO ISSUES OF FORMATION OF PERSONAL SAFETY CULTURE
IN THE HUMANISTIC ASPECTS OF ITS EDUCATION AND DEVELOPMENT

The article deals with the issues of raising the effectiveness of the formation of a culture of security in the humanistic aspect of the education of youth by V. O. Sukhomlinsky and the development of personality in a modern school environment. Today's European society quite clearly states that the goal of education of the younger generation is the need to formulate in the youth the respect for universal values, the need for constant self-education and the scientific organization of labor, education in the spirit of understanding that man is the greatest value of society.

In the decision of the tasks of forming in youth a sense of humanity, friendship and other moral features of the character, the proper implementation of the pedagogical ideas of V. O. Sukhomlynskyi is essential. Proceeding from this, in our time one should conduct a conversation not only about the psychological, physical and professional training of youth, but also to pay attention to the education of a high level of culture in general and the culture of life safety in particular.

Nowadays, knowledge, skills and abilities of the existence of the individual in the complex environment of the environment become more relevant for human life. The problem of human life safety in modern conditions is one of the most urgent. The events taking place in the world today indicate an increase in the natural, man-made, socio-political dangers for human life, show the direct dependence of the stability of the existence of entire states and the survival of peoples from youth preparedness

to recognize and reverse the dangers, from the system of public and individual mechanisms of protection of a separate personality and state as a whole. On this basis, safety becomes a prerequisite for the further development of civilization.

Thus, in our time, the priority task of the new Ukrainian school in accordance with the principle of humanistic upbringing of the younger generation is the formation of a person's safety culture of life.

Key words: safety culture, life safety, humanism of education, technology of education, modern school.

Дата надходження статті: «16» листопада 2017 р.